

KONCEPCJA ARCHITEKTONICZNO-URBANISTYCZNA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO
NA TERENIE OSIEDLA EUROPEJSKIEJ STOLICY KULTURY NOWE ŻERNIKI WE WROCŁAWIU

CZĘŚĆ OPISOWA

Realizując ideę miasta zrównoważonego, gdzie przestrzeń publiczna traktowana jest w sposób użytkarny dla jej wszystkich (w tym – także potencjalnych...) użytkowników zaprojektowaliśmy kościół, który pełni istotną funkcję akumulującą, a także w znaczący sposób wspiera rozmaite formy aktywności społecznej. Według nas przedstawiona propozycja projektowa odnosi się do działań mających charakter globalny (obchody świąt religijnych, szeroko rozumiana edukacja) jak i (pożądanych i oczekiwanych przez mieszkańców osiedla Nowe Żerniki) akcji lokalnych – mobilizuje osiedlową społeczność wokół interesujących czynności o charakterze wielopłaszczyznowym. Kościół według projektu naszego zespołu umożliwia, obok kultu religijnego, poprawną „tranzycję” potrzeb mieszkańców związanych z praktykami kulturowymi i wspomnianą aktywnością społeczną. Warto dodać, że wykorzystanie wszystkich atrybutów zaprojektowanego kompleksu budynków wspiera popularną obecnie koncepcję „glokalności”.

W pracy projektowej zrezygnowano z kompozycji opartej na wytworzeniu dominanty przestrzennej samej bryły kościoła: już jego usytuowanie na przecięciu dwóch ważnych osi – osi Kultury i osi Edukacji jest – w naszej opinii – wyjątkowo mocnym akcentem, wpływającym na postrzeganie swego rodzaju „jakości przestrzeni”. W trakcie komponowania wstępnych założeń naszego projektu punktem wyjścia uczyniliśmy celową i świadomą rezygnację z manifestacyjnej dominacji kościoła, którego podstawową misją jest przecież służba i otwarcie na „Drugiego” czy „Innego”. Skojarzenia komunikacyjne w takim wypadku to bardziej: „zaproszenie”, „zachęta”, „dyskrecja” niż: „przymus”, „obowiązek”, „onieśmienie”. Projekt naszego zespołu ma mieć naturalny, niewymuszony „obowiązkiem patrzenia” magnetyzm. Ma wzbudzać radość i dumę osób widzących w nim „Dom Boży” oraz istotne miejsce kultu religijnego, natomiast dla osób niezwiązanych z wiarą katolicką lub potencjalnie zainteresowanych ma to być miejsce pełne intrygujących, przyjaznych, ekologicznych rozwiązań naturalnie wzbudzających ciekawość i szacunek. Projektując kościół według takich założeń, mieliśmy również świadomość, że kompleks budynków ma wspierać i niejako pozycjonować Nowe Żerniki jako dzielnicę nowoczesną, pełną odważnych, nieszablonowych rozwiązań. Na każdym z etapów projektu członkowie zespołu myśleli o jej mieszkańcach, dla których oczywista (z definicji) symbolika budowli sakralnych mogłaby przecież w sposób niezamierzony re-definiować samą dzielnicę. Koncepcja naszych projektantów uwalnia komponowaną przestrzeń od takich dylematów.

Jeśli w ramach założeń konkursu projektanci otrzymują możliwość wykreowania nowej, współczesnej (zaktualizowanej) wizji kościoła jako miejsca, w którym bezkompromisowo realizowana jest idea *sacrum*, a jednocześnie przestrzeń taka może aspirować do roli istotnego ośrodka, w którym kreuje oraz koordynuje się działania lokalnej społeczności – warto taką (wyjątkową) próbę podjąć. W naszych dyskusjach projektowych bardzo istotną rolę odgrywał, niezbędny w naszym przekonaniu i manifestowany poprzez określone rozwiązania, brak konieczności pogodzenia wspomnianego *sacrum* z *profanum*. W każdym elemencie proponowanego zespołu budynków jest miejsce na przynależną kościołowi świętość bez utraty niezbędnej naszym zdaniem funkcjonalności, wynikającej z wcześniej zaprezentowanych założeń. Dlatego w projekcie tym konkretne rozwiązania architektoniczne nie ścierają się wzajemnie, nie walczą o inkluzję w hierarchii ważności, nie są predystynowane do konkretnej roli. Nasz kościół jest zarówno przestrzenią, w której mogą się odbywać najważniejsze uroczystości kościelne (a zaproponowane rozwiązania techniczne pozwalałyby na ich medialny transfer dla większego grona odbiorców), jak i mniej spektakularne, ale za to bardziej regularne: przyjmowanie pielgrzymów, kameralne spotkania z ludźmi kultury i nauki, tworzenie wspólnot okotoparafialnych (również z udziałem osób świeckich) angażujących się we wzmacnianie silnych więzi wynikających z interesów i potrzeb, jak również z tradycyjnego poczucia zakorzenienia.

Bylibyśmy dumni, gdyby poszukiwania naszego zespołu, których efektem jest przedstawiony projekt, zainspirowały odbiorców, użytkowników przestrzeni kościoła do dalszych (w tym wypadku – już własnych...) poszukiwań. Zwieńczeniem takiej koncepcji byłoby uzyskanie przez prezentowany kompleks statusu miejsca, będącego czymś więcej niż gotową odpowiedzią. Pragniemy, by stał się swoistym pretekstem, który wzmacnia w odwiedzającym potrzebę powrotu, odkrywania go na nowo, dla siebie...

Dlatego cały zespół budynków (kościół, plebania, kancelaria z salkami parafialnymi) stanowić ma miejsce otwarte dla wszystkich mieszkańców i ich gości, a projektowany budynek wraz z otoczeniem nawiązuje do agory, z kolei dziedziniec jest inspirowany rozwiązaniami zaczerpniętymi z budowli klasztornych. Nie zdecydowaliśmy się na „typowy” (rozumiany w tym przypadku pejoratywnie) plac kościelny (sytuowany z reguły *wokół, obok, przed*). Zaprojektowany przez nas dziedziniec daje schronienie, prywatność, odpoczynek od wielkomiejskiego zgiełku oraz bezpieczeństwo. Wykorzystując kierunki wejść w przestrzeń osiedla umożliwia obserwatorowi (wyjątkowo dyskretnie i nienachalnie), dostrzec wiele jego zalet, elementów designu (będącego w przypadku Nowych Żernik kompleksowym połączeniem technologii, ergonomii i ekonomii). W ten sposób teoretycznie rozbieżne przestrzenie – stanowiące manifesty różnych porządków: religijnego i mieszczańskiego paradoksalnie się uzupełniają i tworzą dobrze umotywowany, oparty na symbiozie organizm architektoniczny.

Obniżenie poziomu dziedzińca ma na celu zapewnienie realnego wrażenia intymności miejsca, a jednocześnie naturalnie zaprasza (trochę perswaduje – pamiętamy przecież o wrodzonej ciekawości człowieka...) do przekroczenia „umownego”, „komunikacyjnego” progu i odwiedzenia przestrzeni szczególnej, wymagającej określonego typu zachowań i reguł. Projekt poprowadziliśmy z całym przekonaniem tak, aby podlegający projektowaniu obszar nie został odgradzony od przestrzeni osiedla. Skrzyżowanie osi Kultury i Edukacji można dowolnie obejść lub w otoczeniu zieleni pójść na spacer (zaznaczamy jednocześnie, że usadowienie miejsc odpoczynku, trakty komunikacyjne uniemożliwiają beztrudną zabawę, stają się raczej miejscem wytchnienia, zadumy, niezobowiązującej modlitwy czy potrzebnej każdemu z nas rozmowy). Idąc za tokiem rozważań: możemy z poziomu „0” dostać się do każdej z salek, zwiedzić wystawy, instalacje czy prezentacje, obejrzeć pokaz filmowy – dla wszystkich tych działań stworzyliśmy odpowiednie miejsca. Z poziomu „0” dostępna jest również kancelaria i główne wejście do plebani, od strony osi Edukacji uzyskujemy również dostęp do zespołu modyfikowalnych w zależności od potrzeby sal czy pracowni.

Uznaliśmy jednak, że w tak zaaranżowanej przestrzeni wejście do samego kościoła musi być kategoryczne, dominujące i wywoływać afekt. Dlatego zdecydowaliśmy się zejść z konstrukcją jeszcze niżej. Przeszklona nawa główna, otwierająca się na dziedziniec, na którym jest zieleń, woda, cień wzmacnia efekt zaskoczenia – również u osób odwiedzających kościoły w kraju i zagranicą – jak wiemy, jest to rozwiązanie unikatowe, spotykane wyjątkowo rzadko. Na dziedzińcu pod przewieszeniem kompleksu kancelarii i salek katechetycznych można znaleźć schronienie przed słońcem i deszczem – projektując je myśleliśmy o nim, jak o miejscu odpoczynku dla pielgrzymów. Doskonale nadaje się również dla zewnętrznych ekspozycji – na przykład adwentowych czy wielkopostnych instalacji. W przypadku potrzeby bardziej prozaicznego wykorzystania częściowa zabudowa może stanowić rezerwę dla dodatkowych pomieszczeń.

Przedstawiona przez nasz zespół propozycja projektowa (w zasadzie jej motywacja funkcjonalna) kładzie nacisk na wytworzenie lub poszerzenie warunków umożliwiających prowadzenie zajęć edukacyjnych dla młodzieży szkolnej (widzimy w takim geście projektowym powrót do kulturalno-oświatowej roli instytucji kościelnych). Decyzja ta widoczna jest

w otwarciu, swoistym rozcięciu bryły budynku skierowanym właśnie w stronę kompleksu edukacyjnego, dodatkowo podkreślonym „zieloną aleją”, zmierzającą w stronę terenów edukacyjnych. Kolejny raz widoczny jest wspomniany przez nas wcześniej balans: obie sfery wzajemnie się motywują, uzupełniają i zapraszają: łatwo wyobrazić sobie uczniów i nauczycieli, swobodnie migrujących z terenu szkolnych w przestrzeń kościoła, aby wziąć udział w interesującym spotkaniu ze znanym twórcą lub wspomóc wspólnotę parafialną w przygotowaniu czy dekorowaniu budynku podczas Świąt Bożego Narodzenia. W takim układzie nie tyle przynależność religijna, co poczucie wspólnoty stają się wartością nie do przecenienia.

Nawa główna kościoła ma kształt prostokątny o wymiarach 33.0m x 10.0m, od strony wschodniej wzdłuż niej biegnie pas mieszczący cztery kaplice wewnętrzne w tym kaplicę Najświętszego Sakramentu z niezależnym wejściem, umożliwiającym adorację oraz kaplicę chrzcielną z chrzcielnicą umiejscowioną „na tafli wody” (symbolizującą rzekę Jordan). W tej strefie znajdują się też cztery konfesjonały we wnękach z odseparowaniem funkcjonalnym i akustycznym od przestrzeni kościoła. Z kolei na wysokości prezbiterium zaprojektowano zakrystię dla księży i ministrantów wraz z węzłem sanitarnym dostępnym również dla wiernych. Nad wschodnim pasem znaleziono przestrzeń dla chóru z miejscami siedzącymi dla wiernych, a nad jej częścią dzwonnice – o charakterystyce zgodnej z wymogami konkursu. Na przeciw prezbiterium na poziomie chóru usytuowano emporę organową. Na poziomie posadzki przygotowano miejsca siedzące w ławkach oraz krzesłach (umożliwia to ich opcjonalne ustawienie na dziedzińcu wewnątrzkościelnym). Niezbędnym elementem projektu stała się w pełni funkcjonalna (by nie separować wiernych), zlokalizowana w sąsiedztwie kaplicy chrzcielnej salka dla rodzin z małymi dziećmi – obecnie jest to standard w nowatorskich projektach budowli sakralnych. Wzdłuż pasa po wschodniej stronie nawy głównej oraz części ściany zachodniej zaprojektowano czternaście stacji drogi krzyżowej w postaci drewnianych krzyży wzdłuż obiegającego nawę ciągu komunikacyjnego. Umożliwia to ich procesyjne obejście. W ramach dwóch wewnętrznych kaplic pod zespołem kancelarii z salkami przewidziano miejsca dla makiety lub dioramy przedstawiającej narodziny Jezusa oraz ekspozycję Grobu Pańskiego. W przestrzeni prezbiterium o wymiarach 9.0m x 10.0m zlokalizowanego na przedłużeniu nawy głównej (na podwyższeniu +1.0m) nad posadzką nawy głównej osadzono osiowo ołtarz ofiarny w postaci kamiennego bloku z umieszczonym (również osiowo) za nim tabernakulum – w takiej samej układzinie kamiennej jak ołtarz. Po zachodniej stronie ołtarza ustawiono niewielką ambonę tak, aby go nie zasłaniała i zarazem była widoczna z każdego miejsca w nawie głównej oraz z poziomu wzroku osób siedzących na chórze. W przestrzeni prezbiterium jest miejsce na sedilia oraz krzesła dla asysty lub zaproszonych do współprowadzenia obrzędów religijnych gości.

W związku z tym, że oświetlenie w budynku sakralnym odgrywa fundamentalną rolę kompozycyjną zarówno w perspektywie estetycznej jak i związanej ze wsparciem poprawności rytu podjęliśmy decyzję o maksymalnym wykorzystaniu naturalnego oświetlenia kościoła. Dużą część zachodniej ściany nawy głównej stanowi szklana tafla i to przez nią wpada do wnętrza kościoła niskie, ciepłe światło zachodnie, pozostawiające jednak prezbiterium i część przednią (najbliższą ołtarza) nawy głównej w delikatnym, kontrolowanym półmroku (wzmagającym mistyczny efekt prowadzonego obrzędu). Światło słoneczne wpada poprzez szklane szczeliny poprowadzone pod dachem kościoła oraz w ścianie północnej nawy wzdłuż jej wschodniej krawędzi. Od strony wschodniej (ponad chórem) wnętrze kościoła doświetlane jest światłem wschodnim, przenikającym poprzez szczeliny w ścianie przeobrażające się w wąskie świetliki dachowe. Z dużą konsekwencją projektową całkowicie zrezygnowaliśmy z doświetlenia światłem słonecznym od strony południowej: ta strona wraz z prospektem organowym na kondygnacji chóru pozostaje w cieniu. Ważnym elementem tej części projektu jest też uwzględnienie operowania światła słonecznego na elewacjach budynku kościoła. Zależało nam, aby elewacja wschodnia, zwrócona w stronę terenów oznaczonych jako oś Edukacji była oświetlona właśnie światłem

porannym, niejako eksponującym obiekt od tej strony i zapraszającym młodzież do korzystania z części „edukacyjnej” zespołu kościelnego, o którym wspomniano już we wcześniejszej części opisu. Elewacja południowa (będąca niejako „z tyłu”) rozcięta jest tylko wąskimi oknami szczelinowymi przechodzącymi, podobnie jak w elewacji wschodniej, w świetliki dachowe nad częścią „edukacyjną”. Szklana elewacja zachodnia to główne doświetlenie nawy kościelnej, jej czytelna transparentność ma na celu połączenie wnętrza kościoła z dziedzińcem wewnątrzkościelnym, natomiast elewacja północna to ściana prezbiterium zaprojektowana z rzeźbiarską dokładnością jako kompozycja płaszczyzn pełnych i wąskich, szklanych szczelin.

Oświetlenie sztuczne podporządkowane jest kompozycji bryłowej oraz funkcjom wnętrza i stanowi dyskretnie uzupełnienie gry światła słonecznego w budynku. Światło sztuczne ma za zadanie podkreślić elementy pozostające poza główną nawą kościoła, czyli wnęki kaplic, wnęki konfesjonatów oraz budować nastrój podczas uroczystości odbywających się po zmroku. Sztuczne oświetlenie dziedzińca, zaprojektowano według prostego założenia, że technika ma oddziaływać za pomocą prostych symboli i przekształcać środowisko materialne. Zatem: przy zaciemnionym wnętrzu kościoła eksponowane zaczynają być elementy zieleni oraz małej architektury dziedzińca.

Z uwagi na wydłużony, prostokątny kształt nawy głównej kościoła jej wysokość od posadzki do stropu to około 14.0m. Lokalizację prospektu organowego na kondygnacji chóru (gdzie instrument zawieszony jest w połowie wysokości nawy głównej) zaprojektowano jako płaszczyzny sufitu podwieszanego w celu zoptymalizowania rozwiązań akustycznych wnętrza. Oprócz akustyki naturalnej przewiduje się wykonanie systemu nagłaśniającego wnętrze kościoła. Zakrystie zarówno dla księży jak i dla ministrantów ulokowano w pasie biegnącym wzdłuż wschodniej ściany nawy głównej na wysokości prezbiterium z dostępem bezpośrednim. Obok zlokalizowano węzeł sanitarny. Pomieszczenia gospodarcze umieszczono w południowej części budynku kościoła.

Dzwonnicę zaprojektowano w północno-wschodnim narożniku kościoła z ażurowym otwarciem w stronę osiedla, w projekcie uwzględniono potrzebę zawieszenia w niej trzech dzwonów oraz celowo zrezygnowano z akcentu wieżowego w postaci dominanty wysokościowej. Funkcję tę pełni element wysokościowy w formie krzyża kompozycyjnie związany z bryłą kościoła.

W projekcie zagospodarowania terenu zaproponowano drogę procesyjną o szerokości minimalnej 4.0m, zaczynającą się na terenie dziedzińca przy głównym wejściu do kościoła i umożliwiającą jego obejście oraz powrót na dziedziniec. Wzdłuż drogi zaprojektowano kompozycje mogące służyć do ustawiania ołtarzy zewnętrznych, wymaganych podczas obchodów niektórych świąt, np. Bożego Ciała.

Po stronie zachodniej założenia kościelnego w sąsiedztwie plebani i zakrystii zaprojektowano plac z miejscami parkingowymi na 29 samochodów z dużym udziałem zieleni urządzonej niskiej i wysokiej.

Budynek plebani umiejscowiono w południowo-zachodniej części zespołu. Posiada dojazd i wjazd do czterostanowiskowego garażu oraz główne wejście przez atrium z zielenią od strony placu parkingowego. Plebania ma łącznik zapewniający bezpośrednie powiązanie funkcjonalne z budynkiem parafialnym oraz kościołem i ułatwia osobom duchownym poruszanie się po całym kompleksie bez konieczności wychodzenia na zewnątrz. Program plebani został zrealizowany zgodnie z wymogami funkcjonalnymi konkursu i zawiera: mieszkanie proboszcza, dwa mieszkania wikariuszy, dwa pokoje gościnne (urządzone w standardzie pokoi hotelowych), jadalnię z kuchnią (wraz z zapleczem), mieszkanie gospodyni, garaż czterostanowiskowy, niezbędne zaplecze techniczne i gospodarcze. W naszym projekcie założono także rezerwę w ramach pomieszczenia technologicznego i rowerowni

o powierzchni około 70.0m². Funkcje te umieszczono na trzech kondygnacjach budynku z dostępem z poziomu dziedzińca wewnętrznego oraz z poziomu placu parkingowego.

Nasz projekt przewiduje również, że budynek parafialny mieści kancelarię wraz z poczekalnią oraz kompleks sal (spotkania członków chóru, grup ministrantów itd.) oraz niewielką bibliotekę z zapleczem sanitarno-technicznym. Sale oprócz dostępności od strony placu posiadają również wejście od strony pasa edukacyjnego, umożliwiając wykorzystanie ich jako przestrzenie ekspozycyjne oraz edukacyjne dedykowane młodzieży szkolnej.